№ 24 ԹԷՀՐԱՆ ՇԱԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍ 8 — 1895 — ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԷՀՐԱՆ ՇԱԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍ 8 № 24

ՇԱՒԻՂ

«ՇԱՒԻՂԻ» տարեկան գինը 12 ղրան, կէս տարուանը [illegible] ղրան: Առանձին համարները 5 շահի:

Արտասահման տարեկան 8 ֆր. կամ 3 ռուբլի կէս տարուանը 5 ֆր. կամ 2 ռուբլի:

Արտասահմանից փողի համար պէտք դիմել հետեւեալ հասցէով. Через Баку въ Энзели Россійской ИМПЕРАТОРСКОЙ Миссіи въ Тегеранѣ пер. Бекъ-Назарову.

«ՇԱՒԻՂԸ» ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ՏԱՐԵԿԱՆ 50 ՀԱՄԱՐ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

«ՇԱՒԻՂԻ» խմբագրութիւնը բաց է 10-ից մինչեւ 2 ժամը. (բացի կիրակի և տօն օրերից:

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով՝ իւրաքանչիւր բառին մի անգամուայ համար 1 շահի: Արտասահմանի յայտարարութիւնները բառին 1 կոպէկ:

Նամակների, նաև Պարսկաստանի բաժանորդագրութեան՝ հասցէ. Rédaction «CHAVIGH» Téhéran. (Perse)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հին և նոր.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Դավրէժից Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Շուշուց. Մամուլի տեսութիւն.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. «Շաւիղի» պատասխանները.— Յայտարարութիւններ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գնա՛նք այնտեղ:

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ

Հնի և նորի մէջ եղող կռիւը նոր չէ. նա եղել է և կը լինի:

Մի ծեր չէ կարող մտածել ճիշտ այնպէս, որպէս մի երիտասարդ: Սրա ցանկութիւնները ու ձգտումները, ըմբռնումները ու գործերը չեն կարող դուգընթաց տրամադրութեամբ և հաշտ քայլել մի երիտասարդի շարժումների հետ: Մէկը նրանցից ունի խաղաղ, զգուշաւոր, կեանքի դառնութիւններից ընկճուած և իր կաշուի պրտածներից վախեցած դանդաղ քայլեր, իսկ միւսը—երիտասարդն իր ցանկութիւնների փթթելու հասակում, իր պահանջների լայնութիւնով և սաստկութիւնով (intensité) վազում է, փնտռում, աշխատում է ճանաչել, առաջ գնալ:

Ինչ որ երէկ էր քայլում և ինչպէս որ քայլում էր, այսօր նա ճանաչվում է համեմատաբար դանդաղ, յաճախ կաղ ու անբաւական ու անյարմար:

Սակայն երէկն ունի իր պաշտպաններ, իր փորձառութիւնները. դրանք այն մարդիկն են որոնք երէկ են ծնուել, որոնք երէկի շրջանով են սնուել և երէկի կրթութեամբ մարզել իրենց ուղեղը: Վաղը կունենայ վաղուայ դրօշի տակ խմբողները, նոր պահանջներով, պսեղի ձգտումներով և երէկի սահմաններից անբաւական խմբեր, անգոհ հասարակութիւններ:

Այս երկու խմբերի մէջ հին և նոր սերունդների, հայրերի և որդիների մէջ կռիւը, անտագօնիզմը միշտ կայ և կը լինի: Ճակատագրական է նա:

Կրկնում ենք, ոչ հինը նորի պէս այլ ևս գոհ, իր ձեռք բերածովը կը բաւականանայ և ոչ էլ նորը կը հաւանի այդ անշարժութեան, այդ նախնական, անցեալ պահանջներին: Հնի մտքից, հնի անցած պահանջներից գոյացող օրէնքներով, նոր սերունդը գոհութեամբ ղեկավարուել, որպէս լաւ օրէնքներ ընդունել չէ կարող:

Եւ սրան ո՛չ մի բռնութիւն չէ կարող կասեցնել. այս կռւի առջև անզօր է բացարձակապէս ամեն ինչ:

Եթէ ընդունում ենք որ բնութեան մէջ ամեն բան կատարելագործութեան—պրօգրեսի է ենթակայ, պիտի ընդունենք ուրեմն, որ երեկւանը պակասաւոր էր այսօրուանի հետ համեմատելով և վաղւանը աւելի կատարեալ կը լինի: Բնականաբար ուրեմն, ինչ որ երէկւայ ծնած ուղեղների համար լաւն էր, կատարեալ էր համարվում, նա անբաւական, նեղ պիտի թւի, լքերի պիտի նըկատւի այսօրւայ նոր պահանջներով սնուողների համար:

Այդպիսով առաջանում է նախ մի խուլ բողոք նորերի մէջ՝ հին դրութիւնների դէմ և այս է, որ մարդկութիւնը մտնում է առաջադիմութեան շաւղի մէջ, չը կարողանալով տանել անցեալ հնութիւնների իշխանութիւնը, կաշկանդել նրա ոգւոյն:

Ուրեմն հասարակութեան մէջ գոյանում է հայրերի—հինի կուսակցութիւն, և որդիների—նորերի կուսակցութիւն: Սա գաղափարական կռիւներ է գոյացնում, որ ոչ միայն վնասակար համարելու չափ յիմար չը պիտի լինել, այլ և հարկաւոր է նկատել որպէս անհրաժեշտ որպէս շարժման արդիւնք, որպէս պատճառ՝ ապագայ առաջադիմութեան:

Հին կուսակցութիւնը տանում է պահպանողական անունը. այստեղ գործում են հասակով, մտքով և ուղեղով ծերերը. այստեղ աշխատում են մոցնել նոր սերնդի միտքը իրենց կռած օղերի մէջ և որչափ հնարաւոր է, աւելի յարատևել իրենց իշխանութեան մէջ: Իսկ եթէ գտնվում են նոր սերնդի մէջ ըմբոստներ, դժգոհներ, հները կնքում են նրանց ամեն տեսակ անուններով. կոչվում են «տնհաւատ, խռովարար, վրդովիչ, անվարւեցող» և այլն, որովհետև զգում են, որ իշխանութիւնը խուսափում է իրենց ձեռքից, կեանքըն էլ հետը, հետը նաև կեանքի զբաղմունքութիւնները. Նոր սերնդի դէպի առաջ ձգտելու, նոր պահանջներ գոհացնելու փափագը դրդում է հիներին, որովհետև սրանք չունեցող են վայելել այլ ևս աշխարհը, վայելել որպէս իշխանաւոր, հասարակական գործերի ղեկավար...

Այստեղից ծագում է առնում մի անխնայ կռիւ. Հին սերունդը որ դեռ շատ է, յաջողվում է նոր սերնդին ճնշել, շընորհիւ ծնողական, փողի, տիրող օրէնքների ստացած ույժի, ժառանգապէս նոր սերնդին տւած յատկութիւնների՝ ազդեցութեան... Նոր սերունդը դեռ ոտի տեղ չէ արել իրեն, դեռ նա թոյլ է, ույժ չունի, դեռ չէ խմբուած, նա մանաւանդ դեռ հասարակական գործերի գլուխ չէ անցել և շնորհիւ աւանդական մի քանի դասակարգերի, շատ մտքեր, սերնդից սերունդ, խեղդուել են յետադիմական ձգտումներով: Նոր սերունդը դեռ իր թոյլ ույժերով աշխատում է իր իրաւունքները ճանաչեցնել, յետոյ ձգնում է ոտքի հաստատուն տեղ ունենալ, ապա շարժուելով և խմբուելով մի որոշ դիրք գրաւել և ահա սկսում է մի բուռն կռիւ հայրերի և որդիների մէջ: Հայրերը, որ մինչև այդ ժամանակ ծաղրում էին «մանկիկներին» և «խաղերը» էին համարում նրանց խլրտումը, այժմ տեսնում են որ «մանկիկները» մեծացել են «խաղերը» լուրջ կերպարանք ստացել և սպառնում են հին պարիսպը քանդել, տապալել...

Այդ ժամանակ ահա հայրերը ձեռք են առնում ամեն տեսակ զէնք. գետինը սկսում է փախչել նրանց ոտքերի տակից, նրանց ազդեցութիւնը սկսվում է կասկածի տակ ընկնել, յետոյ ծաղրուել և հուսկ ուրեմն անիրաւ, անտանելի համարուել:

Բողոքը մեծանում է, մեծանում ալիքների պէս. գալիս է նա խուլ մռնչիւնով, երբեմն ճզմվում, երբեմն ճրգմում, վազում է նա առաջ մի նժոյգի պէս, ժամանակի ընթացքում ույժ է ստանում և սկսում է զարկել հին հըսկայ ապառաժին: Կոտրվում են շատ գըլուխներ, բայց երիտասարդական է կռւողների ույժը, շատացել է նա, կուտակ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳՆԱ՛ՆՔ ԱՅՆՏԵՂ....

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Ա.

Արևը սաստիկ կիզիչ էր. Նաւահանգստի*) վրայ, ուր նրա ամբողջութիւնը քաշուած պատկերի մէջ ամփոփուած, անդրադառնում այրում էր իր վրայի աշխատողներին:

Նրանք կրում էին: Սև քրտինքը աղբիւրի պէս ծորում էր սևացած դէմքերի վրայից: Աւազանի մէջ մտած, Մկօն ու Ակօն կարճ բահերով վերցնում էին նաւահանգստի կոյտից, լեցնում փափուկ կողովների մէջ, դրսի կողմից մի առ մի առաջ էին գալիս ուրիշները, շալակում կողովն ու տախտակեայ կամուրջից շոգենաւ վազելով դատարկում էին այնտեղ:

Այդ բոլորը կատարւում էր շրջափակուած Ալեք թանձր փոշու մի ամպի մէջ: Կուլ էին տալիս նրանք ածխային փոշի. ոտներով, ձեռներով. ոմանք շոգից, կիսովին մերկացել, մերկ մասն էլ լաւ սևացած, ուրիշները մուր թքելով.— աշխատում էին, արագ աշխատում...

Քանի հոգի էին, մի կապալառուի*) մշակները: Բոլորն էլ մշեցիներ էին: Թողած տուն ու տեղ, կին ու որդի, վազում էր որ նրանք յարատևորի փոշի կուլ տային:

Մկօն էլ նրանց մէջ էր, իր հօրեղբօր որդի Ակօի հետ: Մեծ շոգենաւը կաթսան վառել էր, շոգի էր ճնշում. բռնուել էր. մի ժամ ևս և նա պատրաստ էր դուրս գնալ դէպի ծովը: Պատեանը սառսռում էր շոգու ճնշումից, իսկ լայն ծխնելոյզը թանձր ծուխ էր դուրս ժայթքում: Նաւի կամուրջի վրայ կանգնել էր անգլիացի գէր նաւապետը. ծխամորճը բերնի անկիւնին դրած, յափրացած աչքերով դիտում էր նա մշակների քրտինքն ու հազիւ ուրեմն մի շարժում էր գործում, տեսնելու համար թէ շատ մնում էր ամբարի լցնելուն:

Նաւամատոյցում ջրերը խաղաղ էին. բայց նաւամատոյցի վրայ կենդանութիւն կար. դէմ ու դէմ՝ աւազոտ ափի վրայ ձկնորսները վահանձկներ էին փռել արևի դէմ, իսկ նրանց գլխի վրայ արտոյտները խուլ ճիչեր արձակելով իջնում ու բարձրանում էին:

Աշխատում էին մշեցիք, պարբերական արագ ու միակերպ աշխատութիւն, Չէին խօսում. հազիւ երբեմն լսվում էր ընդհանուր բառեր, կարճ ու կտրուկ հրամաններ, որոնք ուղղուած էին մշակներին, քիչ հեռու կանգնած վերակացուների կողմից:

Այս բոլորը կատարվում էր նաւահանգստի այն մասում, ուր երկաթուղու գիծը հասնելով, շոգենաւերի համար բեռ էր հասցնում: Պատի վերի մասում առհասարակ լինում էին զբօսնողներ, այդ բայց օր և մանաւանդ այդ պահուն՝ ոչ ոք չը կար:

Երբ բաւական կրել էին, Ակօն կանգ առաւ քիչ և դառնալով իր եղբօր որդուն՝ ասաց.

—Կարծեմ կէսօրը մօտ է:

—Հա՛, պատասխանեց Մկօն և շարունակեց աշխատել:

—Կէսօրը մօտ է, հարց տուաւ ցածից մի մշակ՝ վերակացուին:

—Հա՛, ինչ է, մեռա՞ր.... գոռաց վերակացուն.

—Քաղցած ենք.

—Հօրս ցաւը կերէք.,.. հայհոյեց վերակացուն—մեծ բան էք արել հա՛... հայտէ, գործներդ տեսէք:

Ոչ ոք չը պատասխանեց:

Շոգենաւից քիչ հեռու խարսխել էր մի յունական առագաստաւոր նաւ. Նրա մէջ նաւա-

*) Արհեստական նաւահանգիստ, որից Կովկասում ունին Փօթին և Բաթումը:

*) Կապալառու մշակների (entrepreneur):

ւել. Նրան այլ ևս ոչինչ չէ կարող դիմանալ... Հա՜ գղրդաց հին ժայռը Նրանից կտորներ են ցայտում, շատ կռւողների սպանում, բայց դիակների վրայից որպէս կամուրջի՝ անցնում են նոր կռւողներ... և գոռոզ Բաստիլը, հնութեան ժայռը՝ փշրվում է...

Ծաղրի, ծանակի առարկայ, հին ժայռը կտոր կտոր է դառնում, մանուկների ձեռքում խաղալիք.... Փշրվում են նրա հետ ժայռին պահող ոյժերը, հին հիմքը, հին օրէնքները, հին դրութիւնները և յաճախ հին կրօնն իսկ....

Ազգերի կեանքի մէջ էլ նոյնն է պատահում, մանաւանդ ճնշուած ազգերի կեանքի մէջ: Պատմութիւնը վկայութիւններ ունի իր ամեն մի երեսում. թէ Եգիպտոսի, թէ Յունաստանի, թէ Հռոմի և թէ Եւրոպական միւս բոլոր ազգերի պատմութիւնների մէջ եթէ կան ուսումնասիրելու արժանի գլխաւոր կէտեր—այդպիսի ճակատագրական կռիւների կտորներն են....

Վա՜յ նրան ով հնանում է. նա պարտաւոր է տեղիք տալ, եթէ չէ կամենում ծաղր ու ծանակ լինելու աստիճանին փշրւել և գոնէ իբր աւանդութիւն՝ յարգանքի յիշատակին անգամ կորցնել:

Հնի և նորի, հայրերի և որդիների կռիւը եղել է և կը լինի. նա ճակատագրական է:

Այդ գիտենալով է, որ հինը, եթէ չէ կամենում իր ապագայ սերնդի սրտերի մէջ ատելի զզւանքի յիշատակ թողնել, պարտաւոր է տեղի տալ, ետ քաշւել, երբ նոր սերունդը նոր պահանջներով առաջ է գալիս, խլում հների ձեռքից ամեն իշխանութիւն և փոփոխութիւն ու ոչնչացման իսկ ենթարկում ինչ որ համապատասխան չէ նոր ընկերութեան, նոր պահանջներին, թէկուզ նրանք լինէին ամենանուիրական իրեր, ամենասուրբ աւանդութիւններ: Ամեն բան մարդու համար է և շատ բնական է, եթէ մարդը իրաւունք ունենայ փոխելու այն, ինչ որ իրեն նոր պահանջների դէմ է երևում ինչ որ իր առաջադիմութեան արգելք է հանդիսանում:

Այս թող ականջի օղ շինեն այնպիսի անմիտները, որոնք կամենում են հին բարքերով նոր ընկերութիւնները գոհացնել, ընկերական հին դրութեամբ ու օրէնքներով՝ նորերը կառավարել, նորերին ղեկավարել....

ՆԱՄԱԿ ԴԱՎՐԷԺԻՑ

—

30 յունիս 95

Քաղաքիցս դէպի հիւսիս 6 մղոն հեռաւորութեան վրայ գտնվում են երեք հայ գիւղեր: Սրանցից առաջինն կոչվում է Սոհրիլ, ունի 10 տուն հայ, որոնք ունին մի եկեղեցի իր ամենայն կարգերով և մասամբ էլ գեղեցիկ զարդերով:

Երկու տարի առաջ այս գիւղն ունեցել է 50 տուն, բայց երբ հողատէրը կամեցաւ թուրք և հայ միասին բնակեցնել, այն ժամանակ բոլոր հայերն էլ դուրս եկան գիւղից չը կամենալով թուրքերի հետ միասին ապրել: Հողատէրը տեսնելով՝ որ թուրք և հայ չը կարողացաւ միասին բնակեցնել մանաւանդ աչքի առաջ ունենալով և հայերից հասած մեծ շահը ստիպւեց թրքերին հանել և հայերին ետ հրաւիրել, իսկ վերջիններիցս դարձան միայն այժմեան տասը տունն, որոնք պարապւում են այգեպանութեամբ և երկրագործութեամբ:

Սոհրիլից մէկ ու կէս մղոն հեռաւորութեան վրայ է Ալչամուլք գիւղն. այս գիւղն ընկած է երկու լեռան միջում գտնւած խոր ձորի մէջ. ունի 50 տուն հայ, որոնք պարապվում են նոյնպէս երկրագործութեամբ: Ալչամուլքն էլ ունի եկեղեցի բայց առանց քահանայի ինչպէս Սոհրիլնը: Այս երկու գիւղերի մէջ տեղում գտնվում է Մուժամբար գիւղը:

Այս գիւղի դիրքն աւելի գեղեցիկ է քան թէ առաջիններինը. ընկած է մի լեռան ստորոտում, առաջից հոսում է փոքրիկ գետակը, որից առուներ են վեր առած և փողոցներով ու բակերով անցցրած ծառաստանները և բուրաստանները ջրելու համար: Գետի երկու կողմից տնկւած են արհեստական անտառներ, ծառեր, սոյն գետի փոքրիկ հովտում կան պարտէզներ (եսնջաներ): Մուժամբարի օդն ու ջուրը աւելի առողջարար, աւելի մաքուր է քան թէ Սոհրիլինն ու Աղչամուլքինը. այստեղ է լինում դավրէժցոց ամառանոցը:

Մուժամբարն ունի հարիւր տուն հայ, որո՛նք պարապվում են երկրագործութեամբ և ձիապանութեամբ. սրանց մէջ կան լաւ ձիավարժներ և քաջ երիտասարդներ: Ունի եկեղեցի առաջիններից աւելի մեծ, աւելի կարգին և աւելի գեղեցիկ զարդերով: Եկեղեցուն կից շինուած է մի վարժարան, որ շատ յարմար է մի հարիւր տուն ունեցող գիւղի, սակայն ափսոս որ երկուսն էլ առանց կառավարչի են. եկեղեցին առանց քահանայի, վարժարանն էլ առանց վարժապետի դռները մնացած են փակ:

Հինգ տարի առաջ մի մշեցի երիտասարդ եկած էր Մուժամբար և այնտեղ ուսուցչական պաշտօն էր վարում. երիտասարդը տեսնելով՝ որ նախկին տեղը շատ անյարմար է երեխայոց կրթութեան համար և մանաւանդ որոշեալ տեղ էլ չկար, այլ տարին մի քանի անգամ տեղէտեղ էին փոփոխում, մտածեց մի վարժարան կառուցանել տալու:

Աշխոյժ ուսուցիչը քրքրեց և Մուժամբարի եկեղեցու տարիներից իվեր կորած փողերը ճարեց, ի հարկէ ոչ բոլորը, և տեսնելով, որ այդ բաւականութիւն չի տալիս, մի թուղթ առաւ գիւղացիների կողմից Դավրէժ եկաւ և մնացեալն էլ այդտեղ հաւաքելով դարձաւ գիւղի այժմեան վարժարանը հիմնեց և մի տարի էլ ուսուցչական պաշտօն վարելուց յետոյ, ալչամուլքցիք առաջարկեցին քահանայ ձեռնադրելու իրենց գիւղի համար: Ուսուցիչը նեղւած լինելով Մուժամբարի քահանայից, որն միշտ հակառակ էր վարվում ուսուցիչների հետ, գնում է Ալչամուլք քահանայ ձեռնադրվում և այնտեղ էլ վարում ուսուցչական պաշտօն: Իսկ այժմ էլ չը գիտենք ինչից դրդուած, թողել է գիւղըն և եկել Դավրէժ դեգերում փողոցներում:

Երբ 1893 թւին Բերգաթաղի երեք քահանաներն էլ վախճանվում են: Մուժամբարի տէր Մկրտիչն էլ ժամանակի յարմարութիւնը տեսնելով բարեկամների միջնորդութեամբ յաջողում է, Բերգաթաղի քահանայութիւնը ձեռքբերելու. երեք գիւղերն էլ թողնելով առանց քահանայի:

Խեղճ գիւղացիները որչափ գալիս են խնդրում իրենց տէր հօրը, որ բաց չը թողնէ իր քառասուն տարւայ ժողովրդին յափշտակւելով քաղաքից: Վերջն էլ երբ Սուքիաս եպիսկոպոսն գալիս է Դավրէժ, մուժումբարցիները շտապում են իրենց քահանայական խնդիրը առաջարկելու, բայց մինչև այժմ էլ խեղճ գիւղացիների խնդիրը դեռ երեսի վրայ է մնացած:

Շատ զարմանալի է, դավրէժցիները փոխանակ գիւղերի համար քահանայ, ուսուցիչ պատրաստել ուղարկելու եղածն էլ խլում են և գիւղացիների շատ անգամուայ խնդիրի վրայ ոչ հոգաբարձութիւնն և ոչ էլ վիճակաւոր առաջնորդն է ուշադրութիւն դարձնում:

Մի գիւղական վարժարան, որն ունի իր ամենայն յարմարութիւնները և մի փոքրիկ դրամագլուխ և թէ գիւղացիները ոչինչ չեն խնայում իրենց մի ուսուցչի համար, Դավրէժի պէս մի քաղաքի մօտ՝ դարձեալ երկու տարուց աւելի է, որ մնացած է առանց ուսուցչի դռներն էլ փակ:

Թո՛ղ Դավրէժի յարգոյ հոգաբարձութիւնը գոնէ յիշէ 1892 թուի խոլերայի ժամանակը, որ 500 տուն Դավրէժցիներին Մուժամբարն էր, որ իր գիրկը առաւ և ազատեց խոլերայից ու այնուհետև մտածէ նրա պակասութիւնները լրացնելու, որ միւս անգամն էլ այդպիսի մի մեծ ապահովութեան տեղ ունենայ:

Բ. Տէր-Սարգսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Ռաշտ 12 յունիս 95

«Շաւիղի 17 համարում տպւած էր Մէշէդիսարից մի նամակ, որի մէջ պ. Սարումեանցը քաջութիւն է ունեցել

պետի ընտանիքը կար որ այժմ բազմել էր հովանոցի տակ և ճաշում էր. կերակուրի հոտը բուրում էր և հասնում մինչև աշխատաւորներին:

Իսկ մարդանկցի թանձր սև փոշին հասնում էր դէպի մշակների բերանը, քթածակերը: Երբեմն թքում էին, սևացած թևերով սև ճակատի սև քրտինքը սրբում, որ ծորում էր մինչև մարմնի խորքերը:

—Պարտքերդ շատ մնաց, հարցնում էր այդ միջոցին Ակօն Մկօին:

Մկօն ցուցամատը աղեղնաձև ծալեց և նրանով աչքից ձախ քսելով՝ ցած հոսեցրեց քրտինքը. ճակատը քիչ սպիտակացաւ:

—Դեռ մնացել է, ասաց նա—20 մանէթ էլ կայ.

Ակօն չը խօսեց, միայն նրա աչքերի մէջ խոր տխրութիւն իջաւ:

Խե՜ղճ Մկօն. մինչև երբ պիտի կարողանար այդ 20 րուբլին վճարել: Չէ՞ որ 20 րուբլին վճարելու ընթացքում նրան ապրել էլ հարկաւոր, տուն փող ուղարկել: Ուրեմն էլի պարտք պիտի անէր նա, էլի պիտի ղահվէչի Մարգարի պատի վրայ կաւիճով գծուած հաշիւ ունենար:

Խե՜ղճ Մկօ:

Այդ մտածելով նա նայեց Մկօի դէմքին: Ի՞նչ կարելի էր տեսնել այնտեղ, եթէ ոչ արիւնով լցուած աչքեր, իսկ միւս մասերը կատարելապէս սև, մանաւանդ քթի ստորին մասը և ճակատը:

—Գուցէ իմ օրականից քիչ վերցրու, Մկօ՛, ասաց Ակօն ակնարկը մի կողմ դարձնելով.

—Ախմա՛խ,... վրայ տուաւ Ակօն—դու քի՞չ պէտք ունիս... դու Սրապիօն աղայի անհատնում պարքը տալ աշխատիր, որ տուն ու տեղդ ձեռքիցդ չերթայ... տակօսի համար փող պատրաստել ես:

—Մի քանի մանէթ դեռ պակասում է:

—Ե՞րբ է ժամանակը.

—Դեռ մէկ ամիս կայ... Թագուհին գրել էր, որ աղան տուն էր եկել, ու ասել, որ շնորհակալ է իմ ճշտապահութիւնից, որ թող գրի ինձ թէ չը նեղուի եթէ մէկ ամիս էլ ուշանայ... այնպէս որ...

Երկուսն էլ բահերը միաժամանակ խրեցին ~~մարդանկցի~~ մէջ: Այդ միջոցին հեռվում կանգնած մի շոգենաւի վրայից լսուեց զանգակի ձայն:

—Կէսօր, գոչեց մէկը ցածրից.

—Կէսօր... առացին միմեանց ետևից ամենքը և տեղն ու տեղ ցած ձգեցին կողովները:

Ցոգնել էին, սաստիկ յոգնել. ցած դրին կողովներն ու նրանց կողքին էլ վեր ընկան:

—Կէսօր է, ասաց Մկօն և բահը շպրտեց ցած.

—Հաց ուտենք, աւելացրեց Ակօն.

—Անօթի չեմ, բայց գնանք... ~~բուխարի~~ ծայրին գնանք. ես սիրում եմ ծովին նայել. գիտես հեռու... շատ սիրուն է տեսարանը. ծայր չունի...

Աչերը տրորեց, թևով մի այտը սրբեց ու դուրս թռաւ վագոնից վերի պատի վրայ: Ակօն հետևեց նրան: Ամեն կողմ, իրենց կողովների մօտ նստոտել էին և հանգստանում սև թշուառները. մէկը ընկողմանած, միւսը մէջքի վրայ փռւած, այրող արևի մէջ, տաք քարերի վրայ, մի ուրիշը թիկն տուած վագոնին... Ջուր չը կար լուացուելու. ծովը խոր էր և բացի դրանից ջուրը աղի: Ստիպւած էին սև մնալ ու իրենց մի կտոր ցամաք հացը սև ակռաներով խածնել և փոշու հետ կուլ տալ:

Վագոնի մի անկիւնից Ակօն հանեց թաշկինակով կապած հաց, երկու հօրեղբօր որդիները հեռացան դէպի ~~բուխարի~~ ծայրը: Հով տեղ չը կար, արևի տակ նստեցին, կիզիչ քարի վրայ ու պահ մի լռութեամբ ուտել սկսեցին:

(Կը շարունակվի)

շօշափել մէկի պատիւը, որ իրեն լաւութիւն է արել։

Որպէս հաղորդում է պ. Սարումեանը թէ ես մի գիշեր իրեն հետ տալբելով գողացել եմ, իր մի քանի ոսկետակեղէնները և թէ ինքը ինձ Մէշէդխաւր գանելով, լաւ ծեծելուց յետոյ յետ առել։

Անշուշտ այդ յօդուածը լոկ իմ ծիծաղը պէտք է շարժէր եթէ չըլինէր այն, որ օտար քաղաքացիք սխալ հաւատային պարոնի սփեղ ցփեղ գրուածներին, ուստի մի քանի տող ի պատասխան այդ յօդուածի գրում եմ, վստահ լինելով որ «Շաւիղը» ի պաշտպան զուր զրպարտուածների կը տպագրէ։ Բարֆրուշում ես մի սենեակ էի վարձել։ Գիշեր ժամանակ եկաւ պ. Սարումեանը և երկար դէս ու դէն ընկնելուց յետոյ չը կարողացաւ բնակարան գտնել, խղճալով նրան ընդունեցի իմ սենեակում։ Լուսադէմին երբ բոլորս քնած էինք, պարոնը անխօս առանց մեզ յայտնելու ճանապարհվում է դէպի Մէշէդխաւր, թողնելով մեր սենեակում իր մի քանի ոսկետակեղէնները։ Ես էլ շրջիկ գրավաճառ ամեն քաղաքում երկար չէի կարող սպասել, արդէն 1 օր առաջ վարձել էի ձիեր, Աստարաբադ գնալու. պարոնի իրեղէնները յանձնելով Յակոբ անունով մի մարդու, մենք էլ ճանապարհւեցինք և Մէշէդխաւրում հանդիպելով պ. Սարումեանին, յայտնեցի որ իր իրեղէնները յանձնել եմ այն ինչ մարդուն։ Աւելի ջերմ կերպով բարեկամանալով իրար յետ Զատիկը միասին անցկացնելով ես ուղեւորուեցի դէպի Աստարաբադ իսկ ինքը վերադարձաւ Բարֆրուշ, իր ոսկետակեղէններից պակասել էր թէ ոչ—չը գիտեմ, միայն այս է եղելութիւնը։ Միայն թէ պարոնի կամքով չէ գրուել այդ յօդուածը այլ նրան դրդել է մի անձնաւորութիւն, որը ինձ յետ անձնական մի խէթ է ունեցել իր անբարոյական վարքը երեսին խփելու համար։

Խաչա Իսակ Իբրահիմով

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Դավրէժից մեզ գրում են թէ՝ Ղարադաղի Տիգմառ մահալից մեզ հաղորդում են Հայր Յովհաննէս վարդապետ Բագունիի գործունէութեան մասին։ Ամեն գիւղերում, հոգաբարձուներ է կարգել, եկեղեցական պակասութիւնները կանոնաւորել, և թէ ժողովուրդն էլ անչափ սիրում է նրան։ Նոյնպէս նա փողեր է հաւաքել է ամեն մի գիւղից, բացի այդ, ամեն գիւղից ստանում է և զանազան կենդանիներ, ոչխար, այծ և այլն, թէ ինչ նպատակի համար է չը գիտենք և չը գիտենք էլ գումարն որքանի է հասել։ Միայն Սարդու գիւղից հաւաքել է 70 թուման. եթէ այդպէս շարունակի Տիգմար գաւառից միայն 5 հարիւր թումանից աւելի հաւաքած կը լինի, թողեալ Մեշափարան և Քէյվան որոնցով մի մեծ գումար կը կազմուի. ինչքան է հաւաքել և ինչ նպատակի է գործադրելու չը գիտենք. սպասում ենք նոր տեղեկութեան։ Մենք ուրախութեամբ արձանագրում ենք այս լուրը և հիմնաւոր կը համարէինք այդ ուրախութիւնը, եթէ ստացած չը լինէինք այլ տեղեկութիւններ Ղարադաղից հայր Բագունիի մասին, որոնցից մէկ յօդուած միայն հրատարակեցինք անցեալ համարում։ Ժողովրդից փողեր կորզելու համար, շատ բնական է որ պէտք է նախ նրան սիրելի դառնան իրենց ինչ ինչ լաւ կարգադրութիւններով, որ ներկայ կղերականների կողմից շատ հազուագիւտ է, բայց նկատելի է արդէօք այդ գումարները հաւաքելուց յետոյ էլ կը շարունակեն իրենց այդ ընթացքը, թէ երբ էլ յոյս չը մնայ գզլելու, որպէս և մենք հաւատի ենք, կը դառնան ճիրանները սրած գազաններ և թէ այդ գումարները կը գործածուեն յետոյ միայն իրենց ապագայ կեղեքումները քօղարկելու նպատակին... Տայ Աստուած որ մենք սխալուած լինինք։

—

Խոյից մեզ գրում են հետեւեալը։ Մակուից շփոթ լուրեր են հասնում։ Դաւադրութեամբ սպանուած է Հուսէյն-Ղուլի խանը, Թէյմուր սարդարի եղբօր որդին։ Երկիրը խառնակ վիճակի մէջ է, շատերը մէկ մեծ ընդհարում են գուշակում։ (Ոմանք ասում են թէ Թէյմուր սարդարն է Հօսէյն Ղուլի խանին սպանել տուել նախանձից դրդուած)։

—

Ամարանոցի սէզօնը վաղուց արդէն սկսել է Թէհրանում։ Շատ հետաքրքիր է տեսնել թէ ինչպէս ամեն դասակարգի մարդիկ համախմբուած, (ամառային և ձմեռային սէզօնում մանաւանդ տօն օրերում), մեծ եռանդով զբաղվում են թղթախաղով և նարդիով։

—

«Մուրադ» ստորագրութեամբ Ռաշտից մեզ ուղարկուած մասնաւոր նամակից քաղում ենք հետեւեալը, որի ճշտութեանն իսկ մենք հաւաստում ենք։ «Շաւիղի» № 22-ում հրատարակուած Ալալան դաւառում կողոպտուած մի հայի նամակի առթիւ գրում է, թէ այդ նամակը մեծ տպաւորութիւն է գործել ռաշտեցոց վրայ, որոնք նախատանօք դիմել են վաշխառու Յովհաննէսին, որը իր քստմնելի արհեստով— օղեվաճառութեամբ, միշտ ուզելով հաճելի դառնալ այդ խեղճ հայի կողոպտողների առաջ, երկու տարիից ի վեր խոչընդոտ է դառնում իր գինեմոլ ու փառասէր բարեկամի հետ, որը Թումանեանց տան գործակատարն, է (մենք չենք ուզում հաւատալ, որ Թումանեանք այդպիսի մէկ գործակատար ունին կամ ունենալ ուզենան) նրա դատավարութեան յաջողութեանը»։ Թէ ինչ վիճակի մէջ են այդ խեղճ հայի ընտանիքը և զաւակները, մենք շատոնց գիտենք, և լաւ է որ նրանք դեռ ապրում են հանգանակութեամբ կամ բողոքականների օգնութեամբ, մինչդեռ այդ հայը, (որին անձամբ շատ լաւ ճանաչում ենք,) այդ շնորհներից էլ զուրկ է և ապրում է, մէկ բարեսիրտ պարսկի դրամական օգնութիւններով։ Եւ զարմանալի չէ եթէ վաղուց ի վեր տրուած վճռական հրամանները անգործադրելի են մնում քանի որ գործի մէջի դերակատարները դիմակաւոր հայեր են։ Ծառի որդնը իրենից կը լինի ասում են և այդ շատ ճիշդ է։

—

Նոյնտեղից մեզ գրում են որ թղթախաղը մեծ տեղ է բռնել այնտեղ. ամեն օր կարելի է տեսնել երիտասարդների մի խումբ հաւաքուած այգիներում, կամ տներում մեծամեծ գումարներ վատնելիս։ Բաւական երիտասարդ կրօնափոխներ ենք նկատում, որոնք գիշեր ցերեկ թափառում են փողոցներում, կան նաև մի քանի դեռահաս պատանիներ որոնց միշտ կարելի է տեսնել թէյատներում մէչիդների առաջ և նոյն իսկ այլադաւանների հետ լրբաբար ժամանակ անցկացնելիս է ցաւալի դրանց վիճակը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

8 յունիս 1895

Ցաւալի է, երբ կեանքի մէջ գոյութիւն են ունենում այն տեսակ աւելորդ էակներ, որոնց հասցրած վնասները շատ թէ քիչ զգալի բնաւորութիւն են ունենում։ Չգիտես խղճաս թէ զայրանաս՝ այդ օրինակ արարածների ազեղ վարմունքները տեսնելով։

Ինչո՞վ են ղեկավարվում դոքա. Ի՞նչն է այդ թշւառների կորող սուրը։ Միայն այս, կեղծաւորի սև դիմակ և յետին անարդար վարմունք...

Փարիսեցու յատուկ քսութիւնով երևան են գալիս իբրև ազնիւ և բարոյական անձնաւորութիւն. բայց ինչ կանես, որ նրա հոգեկան աշխարհը միանգամայն բորբոսնած, ապականուած է...

Ամբոխի առաջ են գալիս Աստուծոյ հաւատացեալի և եկեղեցու հաւատարմատարի յատկութիւններով. իսկ նայէք նրանց գործքերին,—կատարեալ հակասական՝ դաւանած յատկութիւններին...

Շատ ճիշդ է պատկերացրել Ֆրանսիայի հեղինակ Մօլիէրը այդ տեսակ կեղծաւոր—մնապաշտների տիպը տարտիւֆի անձնաւորութեան մէջ։ Անմահ է յիշեալ հեղինակը, քանի որ, մեր մէջ լեգէոններով գոյութիւն ունին տարտիւֆները։

Բայց աւելի որքա՜ն ցաւալի է, երբ այդ կերպ դիմակներով է շրջում ժողովրդի մէջ այն տարրը, որից խստիւ պահանջվում է քրիստոնէական ոգի—մարդասիրութիւն, ազնուութիւն, հեզութիւն, ճշմարտասիրութիւն և այլն։

Այդ տարրը մեր այսպէս ասած՝ հիւանդ անդամը—հոգևորական դասն է։ Այն դասը, որը իր սայթաք քայլերով և աններելի գործքերով ահագին վնասներ է հասցրել և հասցնում ընդհանուր առաջադիմական ոգուն։ Այն դասը, որին ուղղելու կամ իսպառ ոչնչացնելու համար գլուխ են ճաքեցրել և ճաքեցնում շատ հրապարակախօսներ, հերոս գործիչներ։

Այդ դասին պատկանող քանի մի մժեխների սխրագործութիւններն են, որ ամեն օր հրապարակ են հանվում և մամուլի էջերում սաստիկ պախարակվում։ Սակայն իզուր նրանք էլի շարունակում են իրանց անվայել վարմունքներով աւելի ևս գրգռել ժողովրդի կրթուած մասի զայրոյթը։

Թէկուզ դրանցից շատերին է ծանօթ ընթերցող դասակարգը, այնուամենայնիւ, աւելորդ չենք համարում բերել այստեղ և մի օրինակ, այն էլ՝ ոչ թէ մի եպիսկոպոսից կամ վարդապետից, այլ մի քահանայից։

Տեղիս Մեղրեցւոց եկեղեցում քանի մի տարուց ի վեր գոյութիւն ունի Տէր—Խ. անունով մի թշուառ քահանայ, որի իմացականութիւնը այնքան է միայն զարգացած, որ կարողանում է հեշտութեամբ հասկանալ թէ ինչ միջոցներով կարելի է անձնական շահերին զոհել հասարակականը, թէ ինչ տեսակ խարդաւանքներ են հարկաւոր հասարակական օգտաբեր գործքերին վնասելու, որպէսզի, կարող լինի գովասանաց դափնիներ ձեռք բերել մի քանի կուրատեսակ ցեցերից....

Առաջներում այդ քահանան վայելում էր երիտասարդութեան խորին յարգանքը։ Բայց դիմակը բացուելով՝ երիտասարդութիւնը երես շուռ տուեց։ Հէնց երիտասարդութեան այդ երեսդարձութիւնն էր, որ հարկադրեց Տէր հօրը խաղալ մի ուրիշ դեր՝ ո՛չ վայել քահանայի անուան։

Սարգսեանի անազնիւ ախոյեանների շարքում(հռչակաւոր ինտրիգան Այվազեան եպ. հետ համերաշխ) պակաս չէր գործում և այդ անձնաւորութիւնը—ամեն կերպ աշխատելով թէ Սարգսեանին և թէ նրա արդար պաշտպաններին կարելոյն չափ վնաս հասցնել։

Տեսնելով, որ իր և իւրայինների աշխատանքը նպաստաւոր հետևանքի արժանացաւ, աւելի ևս խրախուսուեց և գրիչ առնելով ձեռք՝ սկսեց թղթերը մրոտել—պամֆլէտներով զբաղուել և, տպագրել տալով նրանց՝ ժողովրդի մէջ ցրւել... Բայց այդ էլի մեծ վնաս իրեն և ահա՛ թէ ինչպէս. այդ պամֆլէտ-գրքոյկները առիթ եղան շատերին աւելի մօտ ծանօթանալու տէր հօր բարոյական սնանկութեան հետ....

Սակայն բաւական չը համարելով այդ, սկսել է այժմ էլ քիթ խոթել ընտրական ժողովների մէջ։ Իրեն օգնական առած քանի մի գամբլեօն խաւարասէրների, աշխատում է երեսփոխանական և այլ ընտրութիւնների ժամանակ կարելոյն չափ նուազեցնել ժողովրդի խղճալուր ձայնը, իր veto'ն միմիայն առաջ տանելու համար... Ահա թէ ինչ կընշանակէ չըղեկավարուիլ մաքուր սկզբունքով, այլ՝ անձնական ազեղ ինստինկտներով!

Հասկանալու չէ՞ ուրեմն, որ Տէր հայրը այդպիսով աւելի և աւելի զզուանք է բերում թէ իրեն և թէ իր համախոհներին։ Չգիտէ՞ ուրեմն, որ ժողովրդի հասկացող դասակարգը կարողանում է ճանաչել իր բարեկամներին և թքել ու զզուանքով երես յետ դարձնել իրեն շրջապատող եզուիտներից, որոնց անօգուտ գոյութեան վրայ միշտ գիշեր ու ցերեկ մտածում է։ Կարծում է ուրեմն՝ որ իր լարած խոչնդոտներով կամ պամֆլէտներով կարող կը լինի՞ վնասել աչքաբաց ժողովրդի կամ երիտասարդութեան առաջադէմ քայլերին... Քա՛ւ լիցի։

Թող լաւ իմանան մեր Տէր հայրերը, որ միջին դարերը կրկին վերականգնել չեն կարող։ Թող ի սէր Ալլահի և ի սէր իրանց պաշտօնի՝ դադարեն նման օրինակ ապօրինի վարմունքներից և հետևեն քահանայապատշաճ մաքուր օրէնքներին։ Թող հասկանան, որ իրանց (ընդհանուր հայ հոգևորա-

կանոնքը) շատ անվայել սովորութիւններն են, որ միշտ արժանանում են հասարակութեան ծածկամտութեան դատն արհամարհանքին։

Թ.

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Հայկական զմբաղը, բազմաչարչար հարցն է այժմ, որին նւիրում են չորրորդ թերթերի գրեթէ ամբողջ էջերը, Պօլսեցի հայ լրագիրները։ Ուրիշ ամեն հարցի մասին գրուածքներ բացակայում են, էլ հասարակական հարց չը կայ և ոչ էլ գրականութեան։ Արձագանքը անգլիական թերթերից առաջին երեսներ թարգմանելով է զբաղւած և թիւրքաց հայաստանի գաւառական քաղաքների անունով թխած թղթակցութիւններով է կերակրում ընթերցողներին. Թղթակցութիւններ, որոնք իրենց միակերպութեամբ և դժբախտական բացականչութիւններով մեզ ղղւեցրին։ Բայց տարօրինակ, Արձագանքի խմբագիր գամփռնիմը Հախումեան Կ. Պօլիս է ղրկացել իւր թղթակցից, նա անշուշտ կը տայ իր ընթերցողներին Բերլինից ուղարկած գանէ իսկական թղթակցութիւններ։ Բայց ընթերցողը չը զարմանայ այնպէս թէ գործերի այսպիսի դրութեան մէջ, երբ անգլիական թղթակիցները ծածուկ են մտնում գործում, մի օմն «Արձագանքի» լրագրի ուղարկում է մի անպաշտօն թղթակից ի Կ. Պօլիս, մի հայ թղթակից և այն էլ ի լուր աշխարհին, հաղորդում է իր թերթով թէ «այսօր Կ. Պօլիս մեկնեց իւր թղթակից, մեր աշխատակից Սիմէօն Հախումեանը»... Ողջ աշխարհը սպասում է սոյն քաջութեան վրայ. իսկ ընթերցողը ինչ է կարծում, այն բանի մէջ մի «և» չը կա՞յ։ Ենէք մի քանի ենթադրութիւններ անենք։ Ենթադրենք որ Հախումեանը Պօլիս մտաւ—, ինչ պիտի գրի «Արձագանքին»—ճշմարտութիւնը բայց չէ որ բոլորը պիտի գիտենան որ այդ գրողը Հախումեանն է. պիտի թոյլ տան նրան մի թող թղթակցութիւնից աւելի գրել։ Ենթադրենք որ չը գրեց, այլ մահ դող ուղեց. բայց չէ որ ես Պօլսում, իր դիտելով տեսած գիտեն, որ Հախումեանը իւր թղթակից է գնացել և այդքն պատրաստութիւններ տեսած կը լինեն նրան մի շատ «փառաւոր» ընդունելութիւն անելու համար... Ես ի հարկէ չեմ հաշւում, եթէ պ. Հախումեանը չը մտածէ որ դամբլոնը ընդունակ է յաճախ իր դէմքը փոխել. ինչ կայ—մի դոյն աւել կամ պակաս....

*** Չը գիտեմ որտեղ եմ կարդացել, որ մի դող բռնելու վրայ էր և որպէս զի փախչող ուղին հեռացնէր, առաջին անցնողին բռնեց և սկսեց գոռալ «դող, դող, բռնեցէք...»։ Այս առակը շատ սազ է գալիս «Արձագանքի» մէջ վերջերումս «Մշակ» լրագրին իբր մեղադրած ամբաստանող մի պարոնի. բայց խնդիրը նախ պարզենք։ «Մշակ» լրագիրը ասել էր որ, քանի որ «Արձագանքը» մի գլուխ իր թերթը լցնում է անգլիական «Daily News» թերթից առած մեծ թարգմանութիւններով, ուրեմն նա շատ բանով պարտական է այդ թերթին, հետևապէս հարկաւոր է որ նա մի ուղերձով դիմէ այդ թերթին և յայտնէ նրան իր երախտագիտութիւնը։ Այս բանը նա ասել էր իր երգիծական բառերով։ Բայց զուգադիպաբար «Արձագանք» թերթը մտածում է եղել պ. Հախումեանին մի ուղերձով Կ. Պօլիս (առնում է պատրիարքին) և մի ուրիշն էլ Լոնդոնի զանազան պատուաւոր անգլիացիների չնաշխարհիկութիւն մատուցանելու ուղարկել։ Եւ ահա հայոց մեծ սաւանը սկսում է դառնալ «մատնութիւն, դաւաճանութիւն, «Մշակը» մատնեց մեզ».... իսկ ինքը մի քանի օրից յետոյ հրատարակում է «մեր աշխատակից Հախումեանը գնաց Կ. Պօլիս իբր յատուկ թղթակից»... անշուշտ ուղերձն էլ ծոցին դրած. և Կ. Պօլիսը իր դռները բանալու է նրա առջև, մինչև իսկ յաղթական կամար կանգնեցնելու հայոց թերթի թղթակցին, պատրիարքին ուղերձ տանողին։ Ինչ անւանել սրան, ինչ ենթադրել. չէ որ սրա մէջ մի «և» կայ, որ մեզ դեռ հասկանալի չէ։ Մի խօսքով բոլորը զարմացել են մի այսպիսի քաջագործութեան վրայ որ «Արձագանքն» է անում։

*** Եւ որովհետև «Արձագանքով» սկսեցի, նրա հաղորդած մի զարմանալի լուրով էլ վերջացնեմ։ Ընթերցողը գիտէ անշուշտ որ Կ. Պօլսի Սամաթիա թաղում մի մեծ հրդեհ պատահեց, մօտ 1500 տնից խեղճ մնացին. այժմ Հայոց-Աւստրալիայի մեծատնութեան բարեհաճել է իր մեծ առատաձեռնութիւնը մի անգամ ևս ցոյց տալով, 1500 խեղճերի համար ուղարկել 300 րուբլի փող։ Այդ հաշւով, ամէն մէկը կ'ստանայ 20 կոպէկ փող։ Անշուշտ ամբողջ պարզն հերիք է այդքան փողը։ Ս. էջմիածինը երեկ փող շատ ունի. Հայրիկն էլ Ն. Նախիջևանում հազարներ է ժողովել, հետևապէս, մի այդպիսի առատաձեռնութիւն էջմիածնի կողմից շատ հասկանալի երևոյթ է։ Խղճմտանը ոչ միայն առատաձեռն է, այլ մինչև իսկ շռայլ! Ինչպէս է նոյն որ այս անգամ 300 րուբլի է ուղարկել 1500 թշւառների համար։ Ինչով բացատրել այդ, եթէ ոչ նրանով, որ էջմիածնում վարդապետները չառատանում են և հարիւրի հազարներով հաւաքածներին իսկ բաւական չեն նրանց «չնչին» պէտքերը գոհացնելու համար։

Այսպիսի դէպքերում Հայրիկը կ'ասէր.

Ո՜հ, ո՜հ...

*** Տեսայ «Արարատ» ամսագրին էլ։ Երեսի վրայ նկարած է էջմիածինը, իսկ էջմիածնի տակ մի տափակ—անմիտ սատանոր, որ բանաստեղծ Յովհաննիսեանի գլխից դուրս թռել է անշուշտ։ Արարատը թանկագին սաւար է, բայց ձրավճառե բովանդակութիւնը շատ ցոյց է և մէջը լաւ նիւթեր ունի, ասածս և ուշադրութեան հասարում նրա մասին խօսել։

«Մուրճը» և ուրիշ հանդէսներ ու ամսագրերի մասին եկող անգամ. բայց յայտնեմ, որ շուտով լոյս կը տեսնի մի ուրիշ հանդէս «Ազգագրական թերթ» անունով, որ այս տարի միայն մի գիրք կը տայ։ Խմբագրողը Ժընևի համալսարանից աւարտած պ. Ե. Լալայեանն է. բոլորս լաւ ակնկալում ենք, որ հրատարակել է, անունը թէ որքան կը բավարարէ իր խոստումը։

Բանի դեռ Արձագանքից չեմ հեռացել, ասեմ որ անցեալ օր, երբ դուրս մնաւ համարներից, ասրիլ ամսույ համարի թերթերը դարձնելուց յետոյ ուղղում էի զլին չկարող յանկարծ [illegible] թեան [illegible] չղթաները կարծել են և այլ են հայ հեռաւոր քրիստոնեան իր չղթաներում չէ մերձենում նիւրական մշակութիւններ.....»

Շատ ուրախ ենք որ հայ հեռաւոր կամ մօտաւոր քրիստոնեան սկսել է զգալ թէ քրիստոնէութիւնը չէ կայանում նրանում որ ուխտաւորների «անմիտ դարձած չղթաներ» դնում վանքերի պատարագներին կերակրելու և կամ սրբութիւններին «չղթաներով մերձենալու մէջ»... քրիստոնէութեան ամենաէական մասն է կազմում օգնել իր մերձաւորին, իր եղբօրը և դրա համար մտածութեան աւել մնացած ամէն բան. իսկ «Արարատը» և նրա տխմար խմբագիրները չեն ըմբռնում, որ հայը այսպիսի միջոցում աւելի քան պէտք է իր ամբողջ օգնութիւնը իր տանջուող եղբայրներին հասցնի, քան թէ «անմիտ դարձած չղթաներ» կազմի և գնայ «Արարատը» խմբագրողների պէս անձնելի սատանոր լինելու....

Վ. Փ.

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

Լոնդոն. 12 յուլիս. Լուր կայ որ նոր խռովարար խումբեր են երևացել Մակեդոնիայում. Անգլիայում բազմաթիւ ճաշեր և ընթրիքներ են տրվում լրագիրների պատւին. Լրաբերութիւնները խիստ բարեկամական են։

Սոֆիա. 13 յուլիս. Բուլղարական կառավարութիւնը ուժեղացրել է իր Մակեդոնական սահմանագլխի գնդերը, Մակեդոնական յուզումը ճնշելու համար։ Կառավարութեան ձեռք առած այս և այլ միջոցները աւելի զսպողական է խաղաղութիւնը։

Ս. Պետերբուրգ. 13 յուլիս. Կայսրը այսօր ընդունեց Պրենցլիկի ուղարկած մասնաւոր դեսպանութիւնը։

Կ. Պօլիս. 15 յուլիս. Տաճկաստանը վերադարձրել է Բուլղարիային Խաղաղը լեռների այն կտորը, որ յանձնել էր Տաճկաստանին 1889 թ.

Պաշիրէ. 15 յուլիս. Խդիւը գնացել է Կ. Պօլիս սուլթանին այցելելու։

Սոֆիա. 16 յուլիս. Երէկ երեկոյ այստեղ մի կառքի փորձ եղաւ Ստամբուլովի կեանքի դէմ։ Երեք մարդասպաններ կանգնեցրել են նրա կառքը, ընդդեմ ներ են արձակել և դաշոյնի հարւածներով գրեթէ կտրել են նրա երկու ձեռքը։ Ստամբուլովի դրութիւնը շատ վտանգաւոր է։ Յարձակողներից մէկը բռնւել է։

Սոֆիա. 18 յուլիս. Ստամբուլովը մեռաւ այս առաւօտ այն վէրքերից, որոնք հասցրել էին մարդասպանները։

„ՇԱՒԻՂԻ“ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Ռաշտի բողոք ստորագրող հասարակութեան հոգաբարձութեան։ Ստացանք ձեր բազմաստորագիր բողոքը և նրա պատճէնը։ Ճշմարիտը ասած, ձեր գրութիւնը ոչ մէկ բողոքի միտք և բնաւորութիւն չունէր, բայց ընդունենք թէ այդպէս միտք էլ ունենար, ինչ բանի մասին էք բողոքում, Անշուշտ Ռաշտի դպրոցների մասին գրւածներից մէկ կէտի համար միայն,— ուրեմն միւս կէտերը ճիշտ են եղել. անտարակոյս այո, այլ թէ ոչ նրանց էլ տեղ կը տայիք ձեր գրութեան մէջ։ Ուրեմն եթէ բոլորն էլ ճիշտ են եղել, Աշակերտուհիների խնդիրն էլ անկասկած ճիշտ է, որին եթէ տեղ տուինք մեր թերթում առանց նրանց անպատւելու միտք ունենալու, ձեզ զգուշացնել տալու համար էր միայն թէ որպիսի անտարժան ձեռքերի էք յանձնել ձեր կրթական գործը, ինչպէս և անցեալ համարում էլ ասել ենք։ Բայց մեզ ապշեցրեց ձեր զարմանալի սահմանը, խմբագրողը հաստատ կերպով պահանջում էք, որ ցոյց է տալիս ոչ թէ ձեր խաւարութիւնը, այլ նոյն իսկ կրթական ամենատարրական օրէնքներին ձեր անտեղեակ լինելը։

Ռաշտ. Բ. Սողոմոնեանց։ Ստացանք ձեր երրորդ գրութիւնն էլ, շնորհակալ ենք այս անգամ սպառնալիքներ չէք տեղացել մեր գլխին։ Բայց չենք հասկանում ձեր խօսքերը, ձեզնից ով է պահանջում կառավարութեան կամ ձեր փոստատան գործողութեանց հաշիւները. Սարգիս խանի պաշտօնանկութեանց կամ կաշառներով և այլներով վերստին պաշտօնի գլուխ անցնելու կամ թէ նրա քարտուղարի հեռացրած դասերի կամ իրաւունքների յարաբերութեանց երկար ու ձիգ պատմութիւնները, կամ թէ մեզ ինչով է հետաքրքրում, որ նա, Սարգիս խանը թրքամոլ, պորտաբոյծ կամ կաշառակեր է, Մեզ այնպէս և ձեր ինչ եթէ հրապարակութեան քարտուղարն է ժողով գումարում կամ տնօրէնը, ձեր իրաւ դասատուի, ինչ խառնւելու բան է այդ։ Դուք փաստեր ապացուցէք առէք այն հարցերի մասին որոնք վերաբերւում են ուղղակի ձեր պաշտօնին միայն, թէ որքան խղճով էք վերաբերւում դէպի այդ պաշտօնը և հարստահարում նրան։

Արտօնատէր—Հրատարակիչ՝
ԱՆԴՐԷԱՍ ԲԵԿՆԱԶԱՐԵԱՆՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԵՒ ՎԱՃԱՌՒՈՒՄ Է

„ԳԱՐՕՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ“

ՊԻԷՍ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Հեղինակութիւն ԼՈՒՍԱՑԻ

Գինն է 60 կոպէկ

Դիմել այս հասցէով՝ Тифлисъ, Типографія Главноначальствующаго, Сергѣю Назарянцу.

Թիֆլիսում վաճառւում է նաև Կենդրոնական և Զ. Գրիգորեանցի Կովկասեան գրավաճառանոցներում։

1—10

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ և ԾԱԽՒՈՒՄ Է ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆՍ ՄԷՋ

ՄԻՐԶԱ ԽԱՒԵՆԴԱՐ

(Թարգմ. [illegible])

ԳՐՔՈՅԿԸ

Գինն է 50 կոպ. կամ 3½ ղրան

3—3